Тема. Особливості стилю Кафки, специфіка поєднання реальності та міфотворчості, «протоколу» і фантасмагорії у його гротесковому художньому світі

Майстерність Кафки полягає в тому,
що він змушує читача
перечитувати
твори…

А.Камю

І. Актуалізація опорних знань.

1. Перевірка домашнього завдання.

- Чому Кафка не закінчив оповідання смертю Грегора, а продовжив оповідь далі? Як складеться життя родини після смерті Грегора? Чи буде родина згадувати про нього?
- Доведіть, що оповідання Ф.Кафки «Перевтілення» – знаковий твір модерністської прози.

2. Бесіда. Грегор Замза переконаний, що все, що трапилося з ним – це реальність.

- Як довго, на вашу думку, тривало перевтілення Грегора Замзи*? (Перевтілення Грегора на комаху є миттєвим. Герой сам не може точно встановити час.)*
- Яким чином перевтілення Грегора вплинуло на його сприйняття часу? *(«І Грегор глянув на будильник, що цокав на скрині. Боже милостивий! Було пів на сьому, і стрілка неухильно рухалась далі, навіть перейшла за половину, наближалася вже до сорок п'ятої хвилини. Може, будильник не дзвонив?». Грегор відчуває час спрощено: ніч змінюється днем, але немає вже поділу на години і хвилини. Час для Грегора є особливо швидкоплинним і безжальним до героя. Ставши комахою, він збився з людського сприйняття часу і пропустив усі важливі для нього події (роботу, свята тощо).*
- Чи є в тексті діалоги з Грегором? *(Ні, нікому в родині не спало на думку поговорити з Грегором, утішити його.)*
- Яку роль відіграє пейзаж у творі? *(Похмура погода, дощ підсилюють відчуття страждань і самотності героя.)*

Висновок. Нещастя Грегора не в тому, що він перетворився на комаху, а в тому, що він залишився людиною.

ІІ. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності *(слайд 1).*

Цитатна доріжка.

Методичний коментар: *у ході роботи учні визначають, який вислів може стати епіграфом до уроку.*

- «Кафка був дитя свого часу, проте він, як Шостакович, передчував весь трагізм ХХ століття» (І.*Мойсеєв*).
- «Творець «Процесу» і «Замку» вважав себе художником повсякденності, подібно до того, як Достоєвський стверджував, що він є письменником факту» (*А.Андронік*).
- «Творчість Ф.Кафки – поезія сновидінь» (*Т. Манн*).

- «… його творчість – не що інше, як колосальний, відчайдушний і геніальний фрагмент, сколок із фрагментарного буття людства» (*Д.Затонський*).
- «Секрет Кафки у фундаментальній двозначності. Він увесь час балансує між природним і повсякденним, абсурдом і логікою. Ці коливання проходять через усі його твори і надають їм звучання і значущості» (*А.Камю).*
- «Майстерність Кафки полягає в тому, що він змушує читача перечитувати твори…» (*А.Камю*).
- «Який дивовижний світ тиснеться в моїй голові!» (*Ф.Кафка*).

2. Слово вчителя. Ми приходимо в світ, щоб стати частинкою природи, Всесвіту, збагатити свою душу, відчути красу. Ми приходимо в світ, щоб зігріти своїм серцем серця інших людей, залишити після себе добрий слід. Кафку називали письменником-провидцем. В оповіданні Кафки світ спотворений, панує умовність і схематичність, а сам твір – це метафора. Кафка був проти ілюстрування сюжету свого оповідання, бо факт перетворення героя на комаху мав здебільшого філософське, світоглядне значення. З точки зору ентомології, комахи, на яку перетворився Грегор, не існує. З опису можемо уявити великого коричневого опуклого жука, довжина тіла якого становить близько метра. Але для Кафки було неважливо, на яку комаху перетвориться його герой, тому що це перевтілення не біологічне, а метаморфоза душевного стану героя. Грегор-комаха мислить, страждає, любить як людина.

ІІІ. Робота над темою уроку.

1.Теорія літератури. Робота з інформативними картками.

Методичний коментар: *учні працюють з картками-інформаторами та дають усні відповіді на запитання кожної картки.*

Картка-інформатор №1

Гротеск (з франц. «вигадливий, незвичайний»; з італ. «грот, печера») – це принцип художньої типізації, для якого є характерним вигадливе об’єднання в єдине ціле несумісного – фантастичного та реального, прекрасного і потворного, трагічного та комічного, раціонального та ірраціонального, високого й низького, що сприяє виявленню глибинної суті явища.

За допомогою гротеску автор створює надприродний, дивний, аномальний світ, у якому співіснують в органічній єдності реальне і фантастичне.

Гротескним є образ головного героя. Це образ-метафора, це пророцтво, передбачення того, що зробить з людиною антигуманне суспільство. Це алегорія: стан душі людини створює форму тіла, і, відповідно, форма тіла відображає стан душі людини. За допомогою гротеску автор створює надприродний, дивний, аномальний світ, в якому співіснують в органічній єдності реальне й фантастичне. Гротескний світ – це «світ навиворіт». Складні стосунки Грегора і батька (так як і Кафки з батьком) автор описує у гротескній формі.

Завдання. Знайти в тексті підтвердження складних стосунків Грегора і батька.

Картка-інформатор №2

Експресіонізм (від лат. expressio- переживання, прояв почуттів) – авангардистський напрям у мистецтві та літературі перших десятиліть XX століття, провідними емоціями якої стали жах та відчай, очікування катастрофи, пошук моральних та духовних засад життя. Для цього явища характерно гротескне, викривлене зображення дійсності. Життя є ворожим людині, а людина не може його змінити. Цей напрям стверджує, що суспільство руйнує волю індивідуальності, відчужує її від себе. Відчуження людини від суспільства породжує абсурдність світу. Нерідко темою експресіоністів стає зображення внутрішнього стану «маленької людини» в період життєвих зворушень, її трагічна самотність у ворожому їй світі. В їхніх творах відчувається пронизливий біль за людину, прагнення повернутися до первісних людських почуттів дружби: любові, милосердя, загального братерства.

Завдання. Поміркуйте, чи можна вважати, що художній світ Кафки є експресіоністичним?

Картка-інформатор №3

«Кафкіанський світ» – це світ протиріч, світ страждань, відчаю і безнадії. Людина в ньому самотня, відчужена, приречена, безпомічна, безсильна, слабка. Людина, викинута зі звичайного світу, стає вигнанцем у світі абсурду.

«Кафкіанська ситуація» – це існування людини за умов тотальної кризи, в обстановці розладу всіх цінностей суспільства, приреченого і на бездуховність, і на нудьгу.

«Кафкіанський кошмар» – це страх перед самотністю; неспокій, тривога, відчуження, відчуття безвиході й неможливості подолати зло.

Завдання. У чому ж вбачає письменник трагедію особистості? Відповідь аргументуйте.

2. Робота в групах.

Завдання для 1 групи. Дослідити в творі риси, притаманні експресіонізму: «нервова» емоційність, певна фрагментарність у зображенні подій та стану героя, гротеск, гіпертрофоване авторське «я», біль за людину та все дегуманізоване суспільство.

Завдання для 2 групи. Дати відповідь на запитання:

- Чи може людина стати комахою? Які особливі художні засоби використовує автор?

Завдання для 3 групи. Висловити своє ставлення до прочитаного.

- Як вплинуло на вас оповідання «Перевтілення»?

3. Робота з репродукцією картини Едварда Мунка «Крик» (1895). ***(Слайд 3).***

Творчість видатного норвезького художника Едварда Мунка тогочасні мистецтвознавці та критики називали «криком часу». Експресіоністичні полотна митця є своєрідною оцінкою автором навколишньої дійсності.

- Опишіть свої враження від споглядання картини «Крик»?
- Спробуйте витлумачити сенс зображеного, як ви це розумієте (світ, людина, її страх…).

- Яким зображено навколишній світ і людину в ньому?
- Що спільного між картиною Е.Мунка «Крик» та оповіданням Ф.Кафки «Перевтілення»?

Висновок. Самотня постать на першому плані здається загубленою у величезному жахливому світі. Обличчя людини – ніби застигла маска, яка нестямно кричить від страху. Цій трагічній гримасі обличчя протиставлені дві спокійні постаті чоловіків, які, не обертаючись, розчиняються в променях кривавого сонця. Крику ніхто не чує. Двом чоловікам байдуже. Ця картина та інші картини Мунка просякнуті настроєм відчаю та песимізму. Автор не зображує конкретні соціально-історичні обставини, його хвилюють загальнолюдські питання духовного буття.

4. Дослідження проблеми символічного змісту оповідання. Символічне значення має образ дверей. Частіше зачинені, ніж відчинені, вони стають символом трагічної самотності і відчуження героя. Двері відмежовують Грегора після жахливого перетворення від оточуючого світу. І нехай цей світ жорстокий, антигуманний, але по той бік дверей, де перебуває Грегор, - самотність, безвихідь і неможливість особистості існувати. Вікно – це зв'язок із зовнішнім світом, світлом, сонцем. У новелі замість очікуваного світла Грегор спостерігає дощ. Яблуко в тексті новели є символом страждань та сліз.

5. Підсумкова бесіда.

Особливостей стилю Ф.Кафки (слайд 4)

- ✔ Поєднання трагічного й іронічного, жорстоко й безглуздого.
- ✔ Поєднання реальності та міфотворчості.
- ✔ Підкреслено буденний, без емоційний опис фантастичних подій
- ✔ Ускладнена, затемнена символіка.
- ✔ Гротескове відтворення трагізму буття «маленької людини».
- ✔ Інтонація точна, злагоджена.
- ✔ Мова зрозуміла.
- ✔ Виключення однозначної інтерпретації.

IV. Підсумок уроку.

Бесіда. Робота з епіграфом.

***Методичний коментар*:** *учні записують і пояснюють, який з висловів вони візьмуть за епіграф уроку.*

У 1913 р. Ф.Кафка записав у своєму щоденнику: «Який дивовижний світ тиснеться в моїй голові!»

- Яким є художній світ творів Кафки? *(Художній світ Ф.Кафки сповнений жахом, безнадією, мороком. Цей світ для людини ворожий. Суспільство -*

антигуманне, витравлює з людини доброту, милосердя, співчуття, любов до ближнього. «Маленька людина», улюблений герой модерністської прози, гине через зіткнення з цим жорстоким та абсурдним життям, зустрічаючись із байдужістю навіть у родині.)

- Невже Кафка не дає людству шанс на відродження духовності? *(Кафка підкреслює, що не можна миритися з духовною деградацією суспільства, закликає не залишатися осторонь чужої біди, бо завтра це може трапитися з кожним. Завжди є шанс змінити або змінитися на краще, варто лише простягнути руку допомоги тому, кому погано.)*

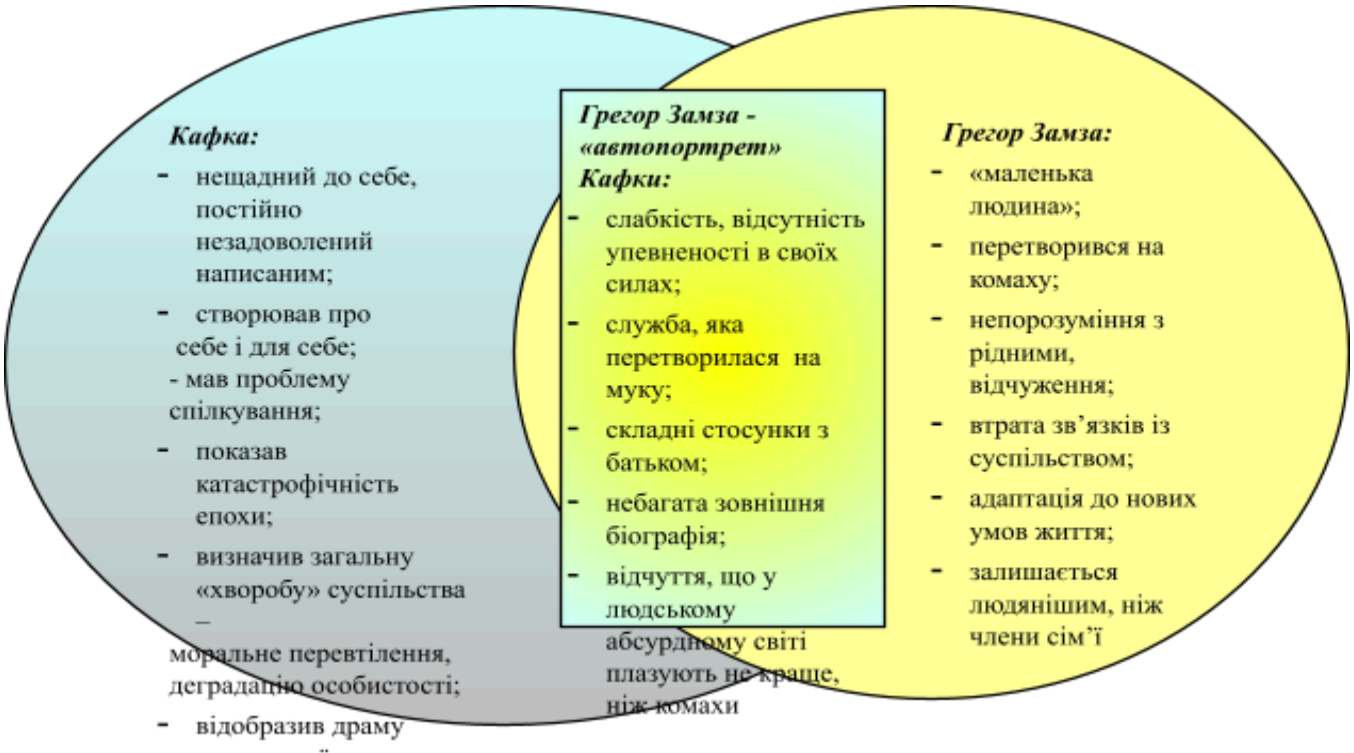
Поетична п'ятихвилинка.

Кафка звертається до нас, наших душ і сердець, благає, щоб ми почули, допомогли. На жаль, і в наш час залишається багато самотніх людей, що потребують уваги до себе. А за буденністю ми їх часто не помічаємо. Про це йдеться у вірші російського поета Е.Асадова:

Падает снег, падает снег –
Тысячи белых ежат…
А по дороге идёт человек,
И губы его дрожат.
Мороз под шагами хрустит, как соль,
Лицо человека – обида и боль,
В зрачках два чёрных тревожных флажка
Выбросила тоска.
И разве тут может в расчёт идти
Какой-то там этикет,
Удобно иль нет к нему подойти,
Знаком ты с ним или нет?
Падает снег, падает снег,
По стёклам шуршит узорным.
А сквозь метель идёт человек,
И снег ему кажется чёрным.

Висновок. Фінал оповідання стверджує думку: люди опинилися в глухому куті, з якого немає виходу. Попри всю свою песимістичність, Франц Кафка залишався великим гуманістом, завжди співчував «маленькій людині», приреченій на відчуження, самотність та загибель у жорстокому та бездушному світі.

Стратегія «Кола Вена». Спільне й відмінне в образі Грегора Замзи та Ф. Кафки?

Домашнє завдання.
Для всіх учнів.
Підготувати ключові цитати до характеристики образу Грегора Замзи.